

"...

“Anayasa’nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her eylem ve işlemi hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasanın 10. maddesinde, Herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu, son fıkrasında devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda olduğu; 35. maddesinde herkesin, mülkiyet hakkına sahip olduğu; bu hakkın kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabileceği; mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağı, 125. maddesinde de; idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra, son fıkrasında, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükmüne bağlanmıştır.

Vergi, devletin vatandaşlardan kamu gücüne dayalı ve karşılıksız tahsil ettiği bedel olsa da idarece yapılmış olan vergi tahsilâtının fazla veya yersiz olduğu tespit edildikten sonra bu tahsilât, mükellefler için alacak hâline gelmektedir. Söz konusu alacak hakkı ile bu hakkın sahibine geç iade edilmesi durumunda ilgiliye faiz ödenmesinin de mülkiyet hakkı kapsamında olduğu açıktır.

Faiz, kişi veya kurumların kullanımına terk ve tahsis edilen nakdî sermayeye karşılık sermaye sahibi lehine oluşan medenî bir “semere” veya “ivaz”dır. Ayrıca alacaklının zararını karşılama işlevi olan, edimini taahhüdüne uygun biçimde süresinde; muaccel borcunu vadesinde ödemeyen borçlunun, bu süreden yararlanmış olma sonucu alacaklı lehine doğan nakdî bir ödentidir. Kaynağı, asıl alacağın kaynağını oluşturan, hukukî işlem, hukukî fiil veya kanundur. Asıl alacağı bağlı olarak doğan fer’i bir haktır.

Devletin kendi alacağı için gecikme faizi uygulamasına karşın mükellefe iade edeceği vergilerde daha düşük oranlı olan kanuni faizi uygulamasının mükellef aleyhine bir durum olmakla birlikte, arada adil bir denge olduğu hususu doktrinde tartışmalıdır.

İtiraz konusu düzenleme ile Gümrük İdarelerinin, fazla veya yersiz yapılmış tahsilâtlar ile mahiyetinde tuttuğu parayı kişilere iade ederken üzerinden uzun zaman geçmiş olsa bile sadece kanuni faiz ödemektedir. Dolayısıyla itiraz konusu kural, kamu kurumları ile kişiler arasında kamu idarelerinin kamu gücüne dayalı olan yetkilerini kullanırken hatalı işlemleri nedeniyle oluşan alacak-borç ilişkilerinin alacaklı olan kişilerin aleyhine kamu kurumlarının da lehine bozulmasına sebebiyet vermektedir. Fazla veya yersiz tahsil edilen vergilerin iadesinde kanuni faiz ödenmesine ilişkin kural, kamusal yarar ile bireysel yarar arasındaki dengenin bozulmasına ve mülkiyet hakkının ihlaline neden olmaktadır.

Özellikle Anayasa Mahkemesi’nin kararlarında yer verdiği başta Eko-Elda Aveye kararı olmak üzere AİHM’in kararları incelendiğinde, iadesi gereken vergilerin iade edilmemesi, kısım kısım yahut geç iade edilmesi, faizsiz veya zararını karşılamayacak kadar düşük faizli iade edilmesi, mülkiyet hakkının ihlâlini teşkil edecektir.

AİHM, Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan mülkiyet hakkının da bazı pozitif yükümlülükler içerdiğini kabul etmektedir. AİHM'e göre mülkiyet hakkının gerçekten etkili bir biçimde korunabilmesi, devletin müdahale etmeme görevi yanında ayrıca bazı pozitif tedbirler almasını da gerektirmektedir.

Anayasa Mahkemesi; kanun koyucunun bir hak olarak öngördüğü veya kamu borcu hâline gelmiş ödemelerin geç yapılması nedeniyle mağdur olduğu iddiasıyla yapılan başvurularda, alacakta veya hakka konu bedelde meydana gelen değer aşınmalarının başvuruçular üzerinde orantısız bir yük oluşturmaları hâlinde mülkiyet hakkının ihlaline karar vermiştir (Mehmet Akdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/817, 19/12/2013; Akel Gıda San. ve Tic. A.Ş., B. No: 2013/28, 25/2/2015; Ferda Yeşiltepe, §§ 63-76). Anayasa Mahkemesi ayrıca, mahkemelerce hükmedilen alacak veya tazminatların yargılamada geçen süre nedeniyle enflasyon karşısında aşırı ölçüde değer kaybettiği başvurularda da ölçülülük yönünden mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (Abdulhalim Bozboğa, B. No: 2013/6880, 23/3/2016, §§ 48-66; ANO İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti., §§ 69-82).

Yukarıda da değinildiği üzere Anayasa Mahkemesinin daha önce gerek norm denetimi kapsamında gerekse de bireysel başvuru kapsamında verdiği çeşitli kararlarında alacakların da mülkiyet hakkı kapsamında olduğu, alacakların geç ödenmesi hâlinde enflasyon oranları altında olmayan bir faiz ödenmesinin gerek bireyin hakları ve gerekse kamu düzeni bakımından zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Diğer taraftan kural olarak kişilerin kamudan olan alacaklarının herhangi bir yargısal sürece veya icra takibine gerek olmadan ödenmesi beklenir.

AİHM, istikrarlı olarak kamu makamlarınca yapılacak ödemelerin gecikmesini faiz ödemeleriyle ilişkilendirmektedir. Mahkemenin çeşitli kararlarında, makul olmayan bir gecikme gibi nedenlerle tazminatın değer kaybettiği durumlarda bu tazminatın yeterliliğinin azalacağı belirtilmiştir (Angelov/Bulgaristan, B. No: 44076/98, 22/4/2004, § 39). Nitekim böyle başvurularda AİHM; esas itibarıyla kamu makamlarının, geçen süre nedeniyle ödenmesi gereken tutardaki değer kayıplarını telafi etmek için gecikme faizi ödeyip ödemediğini dikkate almaktadır. Kısacası AİHM; mülkiyet hakkı kapsamında faiz ödemesini esasen devletin, borçlu olduğu tutar ile alacaklı tarafından nihai olarak alınan tutar arasındaki enflasyon nedeniyle oluşan değer kayıplarını giderme yükümlülüğüyle ilişkilendirmektedir.

Öte yandan, mevzuatta farklı faiz türlerinin düzenlendiği, dava konusu beyannamenin tescil tarihi itibarıyla, enflasyon oranlarının altında kalacak şekilde kanuni faiz oranının %9, tecil faizi oranının ise yıllık %24 olduğu tespit edilmiştir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 112. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin 10.02.2011 tarih ve E:2008/58, K:2011/37 sayılı kararıyla iptal edilmiş, bu kararda da, vergi, resim ve harç gibi mali yükümlülüklerin her biri farklı özelliklere sahip iseler de, diğer vergi mükellefleri ile gümrük vergisi mükelleflerinin, mükellef olma, kendilerinden tahsil edilmesi gereken mali yükümlülüklerin kamu gücüne dayanılarak alınması ve ödenmemesi gerektiği halde ödenen vergilerin iadesinde uygulanacak kurallar bakımından aynı hukuksal durumda oldukları tespiti yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı üzerine 6352 sayılı Kanun'un 14. maddesiyle 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 112. maddesinin yeniden düzenlenen 4 ve 5'inci fıkraları ile "6183 sayılı Kanuna göre belirlenen tecil faizi oranında hesaplanan faiz" ödenmesi yasal zemine kavuşturulmuş olmasına karşın, 4458 sayılı Kanun'un 216. maddesi ile aynı hukuksal

durumda olan vergi yükümlülerine geri verilmesi gereken vergilere "kanuni faiz" ödenmesi yönünde düzenleme yapılarak farklı hukuksal durumda olmalarına sebebiyet verilmiştir.

Sonuç olarak; Devlet işlerini yürütecek makamların hukuk düzenine bağlı olması gerektiği, yükümlülerin peşin olarak ödediği ancak mahkeme kararıyla hukuka aykırılığı sabit hâle gelen vergilerin geri verilmesinde sadece kanuni faiz ödenmesinin öngörüldüğü, idarenin gümrük vergilerinin eksik tahsil edilmesi durumunda beyannamenin tescil tarihinden itibaren gecikme faizi (veya zammı) almasına karşın haksız tahsil edilen gümrük vergilerinin iadesinde daha düşük oranlı kanuni faizin tercih edildiği, ayrıca aynı Devlet mekanizması içerisinde yer alan Vergi İdarelerinin 213 sayılı Vergi Usul Kanun'un 112. maddesine göre tecil faizi ödemekte zorunlu olduğu, Gümrük İdareleri tarafından ise iade edilecek tutarlara ilişkin faiz türünün "kanuni faiz" olarak değiştirilmesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu ve makul bir gerekçesinin bulunmadığı, söz konusu faiz türünün enflasyon etkilerini telafi etmek ve alacakların değerini korumaktan oldukça uzak olduğu, bu nedenle mülkiyet hakkı kapsamındaki alacaklarının enflasyon karşısında önemli ölçüde değer kaybına uğratıldığı anlaşılmakla ilgililere şahsi olarak aşırı ve olağan dışı bir külfet yüklendiği, adil dengenin gümrük vergilerinin iadesi bakımından davacılar aleyhine bozulduğu ve müdahalenin ölçülü olmadığı, kanun önünde eşitlik ilkesinin bu açıdan Devlet lehine ve vatandaşların aleyhine ihlal edildiği, hukuk sistemlerinde paranın sahibinden başkası tarafından kullanılmasının neden olacağı zararın tazmininin faiz ile karşılandığı, ilgililerin zararını karşılamayacak kadar düşük faizli iade edilmesinin mülkiyet hakkının ihlâlini teşkil ettiği, dolayısıyla kuralın, Anayasa'nın 2. 10. 35. ve 125. maddelerine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.

3. SONUÇ

Yukarıda açıklanan nedenlerle, 1982 Anayasasının 2, 10, 35 ve 125. maddelerine aykırılık teşkil ettiği değerlendirilen, 7451 sayılı Kanunun 3. maddesiyle değişik 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 216. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "kanuni faiz" ifadesinin iptali için Anayasanın 152. ve 6216 Sayılı Kanunun 40. maddeleri gereğince Anayasa Mahkemesine başvurulmasına, Anayasaya aykırılığın değerlendirilmesi için, gerekçeli başvuru kararının aslı, başvuru kararına ilişkin tutanağın onaylı örneği ve dava dilekçesi ile dosyanın diğer ilgili bölümlerinin onaylı örneklerinin Anayasa Mahkemesine gönderilmesine, 1982 Anayasasının 152. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü gereğince dosyanın Anayasa Mahkemesine gelişinden başlamak üzere 5 (beş) ay içerisinde karar verilmesinin beklenilmesine, 13/10/2023 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.”